

Д-Р МИКОЛА АНДРУСЯК.

Державницька думка на Україні-Гетьманщині і політика Мазепи.

Перший будівничий української козацької держави Богдан Хмельницький помер, не здійснивши власної думи — створити вояцьку державу. У федерації з Польщею і Литвою пробував безуспішно сформувати державне життя України його наступник та бунтарий співробітник — Іван Виговський. У час-я польско-московського подвизання і поділу України між Московщиною і Польщею підняв прапор української незалежності в соборності інших сподвижників гетьмана Богдана — Петра Дорошенка. Біля нього „Союз Русів“ згуртувалися українські євностійники того часу. У Дорошенка, в Четирний бачимо зворот на службі своїй батьківщині в Івана Мазепу.

Трагічний був кінець державницьких змагань Дорошенка, одначе ідея української державності не вмерла разом із смертю її духовного речника — Дорошенкового друга — катівського митрополита Йосифа Нелібовича Тучацького, не замрла також разом із вивезеним гетьманом Петра у Московщину. Замість того вона живнула в серцях усіх дорошенківців, що після звільнення Правобережжя опинилися від двобічного гетьманом Іваном Самійловичем. На сцені політично виробився доки дорошенківці, в серед них Мазепа, знайшла в найбільшому державній гетьмана, їм поручив Самійлович також важливі дипломатичні, військ та

без сумніву під Іваном власне зміналася і його політика. Самійлович, спершу покірний слуга Москви, прозвставився після її політиці і змагає — прагне безуспішно — приєднати до Гетьманщини Правобережжя та Слобожанщину та збергати автономність України в часі польсько-московської національної війни проти Туреччини в Криму. Цю свою протимосковську політику, провісну думкою відомою держави Богдана Хмельницького, — виплатив Самійлович утратою уряду в 1687 р.

У квітні його урядку бачимо серед генеральної старшини трьох колезіах дорошенківців: генерального судило Михайла Вукалича, сподвижника всіх кривих гетьманів Руїна Якова Союза, Дорошенка, Самійловича в Москві та військ під Іваном Мазепи, промандрига Кірило Печерської Лавра, генерального осавула Івана Мазепу та Василя Колубея. Завдяки цьому політичному виробленню мали вони вплив на козацьку старшину, з ними часом і московські поводи і тому не диво, що один з них — Мазепа — дістав гетьманську булаву.

Обставина, серед яких почав гетьманувати Мазепа, досім не сприяли споменим намірам своїх власних попередників — гетьманів Б. Хмельницького і П. Дорошенка. Україна в тому часі була поділена договорами між три держави; самею колезіа було розбите на 5 частин, що для різних політичних орієнтацій дуже често себе взаїмно поборювала. Поза Гетьманщиною, що обіймала тільки Лівобережжя, мав місце Запоріжжя, що провадило свою політику незалежно від гетьманської, слобідські колезіа полки від безпосереднього московського звертіння, правобічні колезіа полки від польською владою та загата зрозуміли чинили від та відомою незалежності.

На полки самої Гетьманщини не міг гетьман довсім певно опертися; залежало не від доброї волі полковників, що на випадок неладської гетьмана міг відлучитися до московського уряду. А основний уважак довідним виробити по самої полковників біля незалежності від гетьманської влади й не дозволити, щоб Мазепа мав таке значіння в силу, який ще живився Самійловичем. Вже від початку Руїна ширше московської уряд серед старшин відлучитися і державна старшину дезорганізував; наслідком цього старшина відлучитися йому та робити довсім на своїй гетьманів.

Тому не диво, що в часі, коли на Сім чуття ширал частіші гасла до боротьби за свої вольності в Московщиною, би навіть від початку XVIII ст. доходить час до часу до перепадок між запорожцями й москвітими, — Мазепа веле сутроти Москви знову, льовилу політику Мазепа не дозволити від його гетьманування не можна доглядати в його політиці якогосьбудь суверенітету з московським урядом, випаки його полководи навіть надмірно уступчивість викликували незадоволення серед козацького загалу. Прочина такої поведінки гетьмана лежала в тому, що він не вірив в успішність зрину в Московію, бачучи дезорганізацію серед козацької старшини, якої дозволена звідлучували засилання на Сибір його попередників Мискобрішнін і Самійловича, з одного боку, та безуспішність державницько-соборницьких змагань Дорошенка з другого боку. Сучасник Руїна і співробітник Дорошенка — Мазепа від довгий час мериу політику сутроти Московщини, хоччи на увазі також матеріальне відомістю країни, звиченої доволі наслідком гетьманських усобиць у часах Руїна.

Д-Р МИКОЛА АНДРУСЯК.

Державницька думка на Україні-Гетьманщині і політика Мазепи.

(Сполучення).

Одначе не можна думати, начебто гетьман був глухий на всі нарікання козаків з приводу московських драг. З оповідання перебуваного в Батурині сербського єпископа Рувана довідуємося, що гетьман дуже сумував над невіданням положення України наслідком чим він доключивши московських козаків на козацькі права й волюности, змушений над козаками та неспокійним народом доглядати у справі якого тільки нових козацьких відділів та встановлення жіноцтва в міськего материка на айну. У козацькій гетьманщині одиноким, серед яких відрізнялися козацькі верховодили та це козацька старшина, якої рольова традиція зберігала за нею про світлий момент здрівна України після смерті Брюквенського під Булавою Дорошенка, — всіляк тайні балагани про зря в Московію.

Наміриючи звільнити Україну від московського зря Мазепа отримав згоду з польським королем Станіславом Лещинським, союзником шведів, і за його посередництвом повернувся в 1707 р. до шведського короля Карла XII з пропозицією заключити союз. Але незадовільний молодий шведський король, злегчованим тоді пропозиціям нового гетьмана. Завернувши Карло XII на Україну, можна з найблизшим повн. як

да москалі, відступивши перед шведами в козирі в Москові, все за собою вивівши. Одначе тоді москалі, злучивши деяких повстанців Кіндрата Булавіна, хотін вилити на Україну значні військові сили, й залопали важкіше українські героди як Стародуб та Полтаву та зашину до тих гетьманську резиденцію Батурин. Там переказали москалі Мазепі зібрати всі свої війська й тому він зі своїми до шведів тільки з незначним відділом. На Мазепу звідки прибув до шведського табору тільки кошовий Кость Гордієнко із запорожцями, свідками московської небезпеки для волі українського народу.

Зриваючи з Московію і одніючись із Карлом XII Мазепа робив це не самовільно, а тільки за згоду Генеральної Ради. Коли надійшла рішуча згода, відрізок 70-літній старець „жє вор“ — по словен Орлика, — й поспішав до шведського табору, зриваючи почасти титулярного радського князя, а пахатачи тільки слова протульського вихоронця Дмитра Герасима: „Ми і діти наші у вічні роди душі і кости твої будемо просянати, якщо нас за гетьманства свого по смерті своїй в такий аспосі застави“.

Мазепинський зря був черговою спробою реставрувати державу Богдана Хмельницького. До цього примушан без сумніву від козацької. Як мала заглядати ця відновлена держава, не можемо докладно довідатися із збережених джерел, бо актів договорів нема. Перший тайний договір Мазепи з королем Станіславом і Карлом XII з початком 1708 р. нагадував такий договір Богдана Хмельницького. Другий великобудилянський шведсько-український договір з 8. квітня 1709 р. займає головно актуальності в тому часі сповнаю любовима спільного зря

та й відновлення від його табування Україною. Шейхо третій договір мазепинської еміграції після вибору гетьманом Орлика в Бендерах 26. квітня 1710 р. затвердженой Карлом XII. 21. травня формував Україну незалежною і від Польщі і від Московщини. Цей договір був між шведом Мазепинського зря й тому, хоч заключений після його смерті, всетаки не можна тут заперечити заслуги нашого гетьмана; був він без сумніву вислідом попередньої Мазепинської політики.

Мазепинський зря змінив не тільки живуність державницької думки в Україні-Гетьманщині, але й акцентує справу української державности на форумі міжнародної політики. Про Україну заговорили тоді чужі державности, і дальшим наслідком того було зацікавлення у чужій літературі Мазепи і його народом. На державника цього й російський зряд: хоч переслідував його козацькі, все таки не змінив час здрівна своїм націоналістичній тенденції шведів України, хоча сам на своїй мислених на Гетьманщині всіляк симпатії до козацької не борючі за зря і волю народу. Одначе це йому не вдалося зробити; численні війни в часі гетьманування Івана Суржиківського і пізніші свідчать, що даремні були московські нападні в широкій мірці до Мазепи, бо народ їм не вірив. Мазепа залишився в народній традиції як борець за волю України. Не дивно, бо зриваючи до боротьби з Московщиною за власний державний лад і незалежність України, Мазепа виконував волю народу, виклавши його героїчними жертвами в обороні Батурині і Сич, від Полтавщини і в часі супроводженой запорожцями мандриками гетьман-остатками від Полтави до Бендер,